

DOMOBRANSTVO V IDRIJSKEM KOTU

(Nadaljevanje)

Kmalu nato so bombardirali tudi Hotedršico, kjer je bilo od bomb ubitih nekaj domobrancev. Nekega dne so obletali tudi posadko na Veharšah, pa menda niso mogli najti cilja, ker so bile vse vojaške naprave dobro skrite. Brez da bi odvrgli kako bombo so odleteli.

Izpred hiše, kjer smo imeli komando posadke, smo lahko gledali dan za dnevom, kako so prileteli avioni in s padali spuščali na Vojsko in Čepovan orožje in opremo za partizanske vojake. Vse to je prihajalo iz zavezniških skladišč iz Italije in ne iz Rusije, kamor so komunisti imeli obrnjene svoje hvaležne oči.

V poslednji akciji proti partizanom v Trnovski gozd za Veliko noč 1945, kjer so izjemoma sodelovali tudi domobranci iz Ljubljanske pokrajine, so partizani že dali čutiti, da so bolj močni. Ujeti partizani niso bili več ušivi razcapanci pač pa lepo oblečeni v nove angleške uniforme z rdečo zvezdo na kapi in tudi oboroženi so bili z angleškim orožjem. Vse to jim je prišlo po Stalinovi zaslugi in kljub temu so mu kmalu po vojni odpovedali pokorščino.

Pa bi se kdo čudil, če bi se kazali hvaležne zapadnim zaveznikom, ki so jih zasuli z vsemi dobrotami, ko niti do lastnih somišljenikov niso čutili hvaležnosti. Hvaležnost je pač ena od buržujskih zablod, ki jih je treba odpraviti.

V pričakovanju vedno novih dogodkov smo se pripravljali na slovesno praznovanje obletnice ustanovitve posadke. Da bi mogli moštvo in morebitne goste za ta dan primerno pogostiti, smo se obrnili na vse okoliške kmete s prošnjo, če bi nam dali nekaj od tega, kar smo jim obvarovali pred partizani.

Nikdar nismo pričakovali, da nas bodo obsuli s tolikimi dobrotami. Da posadka več kot teden dni ni pokusila hrane, ki smo jo dobivali od vojaške intendantne.

Ko je prišel dan obletnice, nismo niti slutili, da je konec tako blizu. Deževje nam je uničilo velik del zunanega slavlja. Od povabljenih gostov jih je prišlo le malo. Večino je ostrašil dež in pa nekoliko tudi vedno bolj vznemirjajoče govorice.

Ženske so hodile v Trst in Gorico, po kupčiji so prihajale s poročili, da se okrog Trsta vrše hude borbe, da so se vozile na partizanskih kamijonih, da Nemci beže preko Gorice itd.

Nemci iz Idrije in Godoviča so se umaknili v Ajdovščino in od tam v Gorico že en dan pred obletnico naše posadke. Poslali so pošto tudi nam, če se hočemo umakniti tudi mi skupno z njimi. Če danes gledam nazaj, bi bilo to najbolje, toda tedaj mi ni šlo v glavo, da bi se

umaknili skupaj z Nemci, ki so bili okupatorji naše domovine in da bi zapuščali kraje, ki so nam bili tako dragi. Zato smo nemško ponudbo odklonili. Tudi domobranci iz Idrije so prišli povečini na Veharše. Le propagandna pisarna z dr. Pušenjakom se je umaknila skupno z Nemci.

Kakor hitro so odšli Nemci, smo napeljali telefonsko linijo v Rovte, ker odslej nismo imeli nobene zveze več ne z Nemci in tudi ne s SNVZ na Primorskem.

V Idriji se je takoj po odhodu Nemcev in domobrancev formirala partizanska komanda. Ustili so se, da nas bodo zmleli že takoj prvi dan, pa se to vseeno ni zgodilo. Po odhodu Nemcev smo ostali na Veharšah še kakih deset dni.

Medtem so prihajale novice, da se Titova vojska vsak dan bolj bliža. Treba je bilo misliti na spopad ali pa na umik. Sklenili smo, da bomo zaenkrat ukrenili vse tako kot bo ukrenilo Ljubljansko domobranstvo.

Ko so pričeli prihajati preko Cola v Idrijo ameriški jeepi in kamijoni z belo zvezdo in na njih v angleške uniforme oblečeni Titovi vojaki z rdečo zvezdo na kapi, smo se odločili, da se umaknemo v Rovte. Tam se je čutilo navdušenje, ki ga je dvignil med ljudmi proglas nove slovenske vlade v Ljubljani na Taboru. Mi o vsem tem nismo nič vedeli, toda ker smo videli ljudi, ki so imeli zaupanje v novo vlado in v novico, da bodo prišli Amerikanci v Ljubljano, smo se nekoliko pomirili, vsaj za tisti večer.

Toda ne za dolgo. Celo noč se je slišalo streljanje topov od Postojne sem. Drugo jutro je dajal poročila na ljubljanski oddajni postaji v slovenščini nekdo, ki se mu je na glasu poznalo, da ga ni rodila slovenska mati.

Nisem mogel razumeti, kako, da nova slovenska vlada ni zasedla radio oddajne postaje, ko je bilo vendar tako važno, da bi imeli pripomoček, s katerim bi ljudi sproti obveščali, kaj jim je storiti. Dobil sem vtis, da so bile vse skupaj le bolj govorice in pobožne želje, kakšno pa je dejansko stanje, pa so vedeli le nekateri.

Proti opoldnevu tistega dne se je pričela umikati proti Gorenjski rovtarska domobranska posadka in z njo tudi veharška.

Da bi se informiral točneje o položaju, ker mi nihče ni vedel povedati nič natančnega, sem odšel na svoj dom, da poslušam novice, kaj pravijo Nemci, kaj pravijo v Londonu, v New Yorku in v Moskvi.

Iz poročil od vseh strani sem bil kmalu na jasnem, da je polom popoln. Nemci se umikajo na vseh frontah, razen na ruski. Iz Italije in iz naših krajev se umikajo na Koroško. Če se umaknemo skupno z Nemci na Koroško, mar nas ne bo doletela bridka usoda, da bomo postali vojni ujetniki tistih zaveznikov, za katere smo se vsa štiri leta vojne navduševali.

Ker je vse kazalo, da resno mislijo umakniti se na Koroško, sem se odločil, da ne pojdem nikamor. Domovino zapustiti je tudi pozno prezigodaj. Koncem koncev pa se da skozi Trnovski gozd priti, tudi če

bi bila fronta tam. Možno pa je bilo tudi naseliti se v izpraznjene partizanske brloge in zamenjati vloge z njimi. Če so vztrajali razni delomrzneži, kako ne bi mi.

Poslal sem za umikajočimi se domobranci svojo sestro, naj sporoči vojakom, da jaz ne pojdem na Koroško in kje naj me poiščejo vsi tisti, ki bi hoteli hoditi isto pot kakor jaz.

Naslednje dni smo za domobranci zgubili vsako sled, le razne, ne posebno vesele novice so prihajale, da imajo hude borbe, da so jih partizani zajeli v Škofji Loki, da se utrjujejo v Bohinjski dolini itd.

Dva ali tri tedne kasneje so se vrnilo vozniki, ki so vozili domobransko prtljago. Ti so povedali, da so bili na Koroškem in da so videli, ko so Angleži predajali slovenske domobrance partizanom. Tudi ljudje, ki so potovali preko Celja so vedeli povedati, da so videli v Celju, ko so partizani podili po cestah bose domobrance, ki so morali vpiti: „Mi smo domobranci, slovenskega naroda izdajalci“.

Ljudem, zlasti svojcem domobrancev se je to zdelo nemogoče. Vsi so imeli tako neomajno vero v zapadne zaveznike, da so od njih pričakovali samo dobro, ne pa tako podle kupčije, ki se je na žalost izvršila s slovenskimi domobranci.

Par dni po razsulu smo se na določenem kraju sešli vsi bivši domobranci, ki se nismo umaknili na Koroško. Bilo nas je kakih dvajset. Domenili smo se, da bomo delali nočne pohode, da se bomo branili, napač pa ne. Pač pa bomo delali propagando in skušali ustrahovati preveč navdušene domače komuniste, če bi svoje glave dvignili previsoko.

Prva prilika se nam je ponudila, ko je izšlo od komunističnih oblasti povelje, da se morajo prijaviti vsi moški od 16 do 45 leta, da povedo vse kaj so delali med časom okupacije. Takoj smo natisnili letake s pozivom na moške, naj ne holiijo nikamor ker so partizani še polni maščevanja. Bolje je počakati, da se jim bo vse nekoliko ohladilo. Kdor je letak dobil in se po njem ravnal, se še danes lahko spominja na nas. Od vseh, ki so se šli prijavit koj prve dni, se ni vrnil niti eden od vsakih desetih. Če so živi ali mrtvi, se še danes ne ve.

Tedensko smo izdajali tudi list z novicami, ki smo jih ujeli na raznih radijskih postajah. Za ta poročila je bilo med ljudmi zelo veliko zanimanje.

Če se je kak domač komunist preveč širokoustil smo ga ponoči poiskali in ga vzeli v strah. Večina takih širokoustev je utihnilo, nekateri bolj boječi pa so se preselili k partizanski varnostni zaščiti.

Seveda so tudi partizani delali pohode proti nam in sicer nazadnje že kar s celim bataljonom. Preiskali so vse podzemeljske jame v bližnji okolici, obkoljevali ponoči hiše tistih za katere so vedeli da so med nami, toda vjeli niso niti enega.

Vedeli smo, da bomo prej ali slej nekje trčili skupaj, toda smo vztrajali, ker smo čuli iz Londona, da bodo zapadni zavezniki zasedli začasno vse ozemlje do stare jugoslovansko-italijanske meje. Tisti dan, ko bi se to zgodilo, bi se jim pridružili in se jim ponudili za varnostno

službo. Slišali smo že, da je v Trstu pri zaveznikih v službi več bivših domobrancev.

Ker pa je ostalo vse le pri govoricah smo sklenili, da pojdemo v Gorico pogledat, kaj se tam godi. Po radiu smo čuli, da so se morali Titovci iz Gorice tudi že umakniti, in da imajo tam komando Amerikanci.

Res smo se odpravili na pot in se po večih spopadih s partizanskimi patruljami pretolkli do Gorice. Tu pa je bilo še vse zasedeno po Titovcih. Povsod samo vojaki z rdečimi zvezdami na kapah. Mi pa smo s toliko previdnostjo prekoračili mejo pri Ajsovcih, ker so rekli, da je tam začasna meja.

Zvečer smo se sprehajali po prazni Gorici. V nobeni gostilni ni bilo niti koščka krompirja in v nobeni točilnici kapljice vina. Zato so nekateri od naših odšli v predmestje, kjer so imeli znance in le tisti, ki smo bili tujci smo prespali sredi mesta.

Vse tiste, ki so odšli v predmestje, bilo jih je osem, so Titovci vjele. Ko smo se drugo jutro zbrali na naprej določenem mestu jih ni bilo. Ker smo videli, da Amerikanci razorožujejo vse Titovce, kar jih je bilo v mestu, smo hitro tekli na komando, da bi zvedeli, če niso morda naši tovariši zaprti na kakšni bivši titovski postojanki. Zvedeli smo, da so partizani ponoči odpeljali preko hribov vse svoje ujetnike, ker so jim zavezniki na cesti pregledali vsa vozila, če ni morda kje kdo, ki ga hočejo nasilno odvesti v Jugoslavijo.

Žalostni zaradi nesreče naših tovarišev smo odšli v Udine. Ker ni bilo avtobusov, smo jo mahnili kar peš. Šele v Udinskem predmestju smo sedli na tramvaj in iz drvečega tramvaja poskakali, ko smo zagledali prihajati po cesti vseh osem naših tovarišev.

Ko so jih peljali preko hribov v Jugoslavijo so se vsi hkratu zavalili po bregu navzdol. Robidovje jih je res opraskalo, rešili so se pa le. Veseli, da smo se spet našli smo skupno nastopili pot slovenskega begunca. Iz Udin v Treviso iz Trevisa v Servigliano in Servigliana v Senegalio in iz Senegalije v daljno Argentino.

Konec